

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Vertybė ir pinigai

C. S. Lewisas rašė, kad ne visada pažanga yra, kaip mes įsivaizduojame,ėjimas į priekį. Kartais labai pravartu sustoti, kad beatodairiškai žygiuodamas į priekį neįkristum į prarają. Todėl kartais pažangą galima suprasti ir kaip pauzę arba netgi grįžimą atgal, ir tas, kuris laiku grįžta, ir yra pats pažangiausias.

Žodis „vertybė“ šiandien turėtų būti šiuolaikinės žmonijos pažangos matuoklis. Jeigu jis kam atrodo juokingas ir nemodernus, galbūt iš tiesų jau laikas sustoti. Jeigu jis reiškia tik apdulkėjusią sieną, laikas grįžti atgal. Grįžti tam, kad pažanga reikštų žmogaus dvasinį tobulėjimą, o ne degradaciją, kuri nesiliauja vykti, nors ir būtų keista, netgi „patogiais laikais“, įkūnijančiais visuomenės ekonominę ir socialinę gerovę. Tokiais laikais, kaip rašė C. S. Lewisas, daugelis iš pažiūros malonių žmonių labai patogiai ir į pragarą nukeliauja. Tada ir Evangelijos žodžiai apie tuos, kurie klausėsi, bet negirdėjo, matė, bet nesuprato, skamba visai kitaip.

Taigi vertybė. Paradoksalu, bet materialinės gerovės ir pinigų kulto valdomoje visuomenėje netgi jos dvasinė reikšmė siejama su pinigais. Nors argi įmanoma kilnumą ar drąsą įvertinti kupiūromis? Jeigu šios sąvokos ir spindi auksu bei sidabru, jaspiais ir safyrais, tai yra dangiškoji šviesa, simbolio grožis, o ne brangiai įkainoti akmenys ir metalai. Gailestingumas ir meilė savo esmę atskleidžia veikiau baisiomis ir drastiškomis, nei patogiomis gyvenimo sąlygomis. Kai gyvenimiškai patogiai, atiduoti tai, kas lieka, taigi nuraminti savo sąžinę ir netgi pasijunti besąs kilnus. Jeigu stokodamas atiduodi kitam tai, kas ir tau pačiam labai reikalinga, tada kilnumas sušvinta Evangelijos šviesa: visi juk puikiai prisimename našlę, kuri atidavė paskutinius savo skatikus.

Vertybės virtimas pinigais akivaizdžiai matomas, pavyzdžiui, Lietuvos komercinių televizijų veikloje. Visus metus maitindama žiūrovus rusiškais serialais, turinčiais iškiepyti mums, o ypač jaunajam žiūrovui, Rusijos kaip pažangios ir „tokios pat“ kaip kitos Europos šalys įvaizdį, rusišku ir lietuvišku popsu, kuriame karaliauja silikoninės blondinės su iškiepytais kukurūzų genais, pokalbių laidomis su pasipūtusiais vedėjais, kurie taip myli save, kad paprastai išsiklausyti į dalyvių mintis ir girdėti dar ką nors, be savęs, jiems yra nepakeliamai sunku, lėkštesniais už lėkštę lietuviškais serialais, kurie, manyčiau, tikrai didina savižudybių skaičių Lietuvoje – ir staiga metų pabaigoje tos televizijos staiga tampa labai geros ir ima transliuoti labdaros akcijas, rinkdamos pinigus sergantiems ir neįgaliems vaikams.

Ar šitas „gerumas“ atperka tai, ką jos padarė blogo? Kad susargdino ir neįgaliau pavertė Lietuvos žiūrovą, ypač provincijoje, kur televizorius yra bene vienintelė laisvalaikio praleidimo priemonė? Kiek milijonų reikėtų surinkti, kad tas žiūrovas pajustų sveikimo simptomus? Tam galbūt užtektų ir iš žmogaus intelekto nesityčiojančio padoraus serialo. Pavyzdžiui, kad ir istorine tematika. Būtų tiesiog puiku, jeigu jis keltų žmogaus pasididžiavimą savo Tėvyne, savo žmonėmis – tokį jausmą ir „baltą“ pavydą pajutau, praėjusiais metais pasižiūrėjęs per LTV latvių meninį filmą „Rygos kariai“, vaizduojantį pasiaukojamą latvių kovą, ginant Rygą nuo vokiečių ir bermontininkų.

Ir mums reikėtų tokių filmų. Kaip atsvaros per komercines TV rodomiems „Stalino sūnams“, „Čiapajevams“, kilniems rusų milicininkams ir tauriems gydytojams, kurie neima kyšių ir su Rusiją paralyžiuojančia korupcija neturi nieko bendro. Toks poreikis jau pribrendo. Žinoma, komercinės TV tokių projektų vargiai ar ims – juk joms neapsimoka kurti originalų daiktą, geriau pirkti ar gauti dovanai, o tokių malonių dovanotojų juk visada atsiranda. Tik vargu ar tai vertybė – priimti brukamą šlamštą. Vertybė šiandien būtų kurti patiems. Arba, jei nesugebate (o tai labai gali būti) – perleisti šį vaidmenį tiems, kurie sugeba.

Jonas Benamis

NEGYVENANT

*Gyvent negyvenant. Juodąja puse
Atsivertė meniu. Ir žvaigždės nešviečia.
Bet šliaužia ir lekia VIP ekstra klase
Šešėliško krašto neaiškūs piliečiai.*

*Neaiškūs šešėliai – pirmyn ir atgal.
Nežinomi žodžiai pasklido ir gožia
Sekundę, minutę. Kantrybę. Ir gal
Dar kvepiančią saule laukėjančią rožę.*

*Kam šilta, kam šalta. Visai paprastai
Vis keičiasi datos. Palyja, pasninga.
Lyg mikseriu: skoniai, spalvynai, kraštai,
Ir visa tikriausiai be galo prasminga.*

Ramutė Skučaitė

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2014 metams suteikė 24 000 Lt paramą šeštadieniui „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pa-saulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Jonas Benamis. Vertybė ir pinigai • 2-as psl. Astrida Petraitytė. Mano vaikystės lėktuvėlis • 3-as psl. Eglė Perednytė. Arčiau dangaus • 4-as psl. Algis Vaškevičius. Mecenatės valia įvykdyta: išleistas albumas „Sūduvos dailė. Grįžtantys paukščiai“ • 5-as psl. Aldona Žemaitytė. Tėvynės ošiančius miškuos... • 6-as psl. Stanislovas Abromavičius. Kauno Žaliakalnis. Vaižganto gatvė (2) • 7-as psl. Dainora Urbonienė. Sibiras vaiko akimis (2) • 8-as psl. Kultūros kronika

Kitame numeryje: Jaunieji muzikos talentai Lietuvoje ir Italijoje • Liucijos Šulgaitės atminimui skirta paroda

Mano vaikystės lėktuvėlis

S. Dariaus ir S. Girėno skrydžio per Atlantą 80-mečiui

Astrida Petraitytė

Stengiausias, tikrai stengiausias, juk net liežuvį buvau prisikandęs... Tepiau L žaliai, tėtis pavaršarį verandą buvo nudažęs, dar dažų pasilikęs, žadėjo ir suola prie namo taip nudažyt, bet va, kaip mane apdovanojo – „Praniuk, čia svarbesnis reikalas“, pasakė... Tėtukas šiemet mane kažki kodėl taip lepina – o tas lėktuvėlis! Kaip tikras lėktuvas! Algis galės seilę varvinti – juk vis giriasi, ypač jei mes, mažesnieji *pacaniukai*, susirenkam: būsiąs lakūnas! Bet jis ir nusimano, turbūt tikrai bus, juk kaip, pats paburgzdamas, tuščiom rankom tai vairą pasukdamas, tai gal stabdį paspausdamas, komanduoja: „Kylam virš debesų! Kursas – šiaurės rytai! Greitis – tūkstantis kilometrų! Patikrint degalų atsargas! Trisdešimt laipsnių (nežinau, kodėl tų laipsnių jam reikia) į dešinę – apeit audros debesį!“ Reiks nepaleist iš rankų savojo lėktuvo, kai jau tėtis leis į lauką neštis – dabar taip gražiai jis ant komodos gerajame kambary atrodė! – tik iš tolo vaikai galės pažiūrėti... Aš pats skraidinsiu nulėkęs į pievas, pats komanduosiu: „Kursas – šiaurės rytai, Kaunas!“

Tėtis kažkoks linksmesnis šiemet. Juk kaip nusijuokė, kai tąkart, dar vasara nebuvo prasidėjus, atėjęs jam padėti – drožles visad aš turiu sušluoti, į maišą žiemai pakuoms sukimšti, o dar pats priprašiau, kad visus įrankius: oblių, reišeną, kaltukus, viską – paliktų man sudėti į vietą – pamačiau ant varstoto tokį ištekintą, nugludintą, kone blizgantį medžio gabalą, viename gale plonesnį, kitame storesnį, paėmiau į rankas ir paklausiau: „O kas čia? Kaip agurkas...“ Tėtukas nusijuokė – net nustečiau, koks linksmas jo balsas, kažkaip vis baugu būdavo, kad gali suirzęs ką pikto užrikt, kaip prieš anas Kalėdas mamai, kai ji norėjo svečių daugiau pasikviest: „Ar manai, kad krizė mūsų atsiprasė ir pro šoną praėjo? Kad staliui visi taip ir užsakinėja išraitytas komodas etažeres, o tas litukus vis į kojine krauna?“ Bet tada buvo linksmas, tikrai linksmas, nors ir paėmė iš mano rankų nebaigtąjį lėktuvėlį – aš pats susivokiau, kad bus lėktuvėlis, pamatęs dar ir tokių medinių detalėlių – sparnai, ten buvo sparnai! Tada tėtukas neatsakė, tik toliau sau šypsojos – mama sako: „į ūsą“, bet neturi tėtis jokių ūsų – nors keliskart klausiau: „O kam bus tas lėktuvas? Ar kas užsisakė? Ar į turgų nešim?“ Vajergau, net išsižiojau tą vakarą, kai jau vakarienės turėjom sėst – mama buvo pieniškos sriubos išvirus, tėtis atėjo iš savo dirbtuvės virtuvėn, ranką už nugaros laikydamas – pats visas švytėjo, dar pastovėjo tarpdury ir į mane šypsodamasis žiūrėjo, staiga iškėlė virš galvos lėktuvėlį, tikrą lėktuvą, net propelerį pasuko, aš net išsižiojau, supratau, kad man dovana – bet žinojau, kad ne gimtadienis, mano gimtadienis rudenį, kai jau mūsų antaninės obuoliai daros skanūs. Ir mama, lėkštes prie stalo dėliojusi, dustojo rankas ant pilvuko susidėjusi – ne, ne dėl to ji pastorėjo, kad apetitas pasitaisė ir daugiau valgo, kaip sakė, kai ją apkabinęs pirmąkart pajutau, kad storesnė; ji irgi šypsojos, tai į tėtuką, tai į mane pažiūrdama. Juk babytė, kai buvo atvažiavus, taip ir pasakė: „Turėsi, Praniuk, broliuką arba sesutę, gausi prižiūrėt, kad mamytei lengviau būtų“... Tuomet ji norėjo vėl visai vasarai mane į kaimą vežtis, sakė: „Dar vieną vasarėlę te pasidžiaugs vaikyste, juk nuo rudens į mokyklą“ – aš tai net nežinau, ar norėjau, ar nenorėjau... Na, labai norėjau, babytė juk sakė: „Tuoj šienapjūtė prasidės“ – visi vaikai pavydėjo, kai pernai jau rudenį sugrįžęs pasakojau, kaip sėdėjau ant pilno šieno vežimo – taip aukštai aukštai, sulig aukščiausiu Kauno namu, kokie tik centre tebūna, pas mus, pakrašty, tai vien maži nameliukai, parvažiavau visą kelią iš pievų iki babytės ir tetos Verutės trobos – babytė taip visad sako: troba, o ne namas – būčiau gal net bijojęs taip aukštai (to vaikams nepasisakiau, kiti gal ir ne, bet Algis tai būtų bailiu ir skystablauzdžiu iš-

... bet kai jis įsinešė dėžikę žalių dažų, padėjo, laikraštį paklojęs, ant stalo kartu su teptuku, net apsalau – juk jis žiūrėjo į mane prisimerkęs, kaip būna, kai yra labai smagiai nusiteikęs ir nori man ar mamytei ką gero padaryt, supratau, kad aš, aš turėsiu žaliai nudažyt: LITUANICA!

vadinęs, jis gi mūsų būry vyriausias), bet ir Birutė, ir Kaziukas važiavo, mano pusseserė ir pusbrolis, aš tarp jų, jiems kas, jie pratę, o ir į mokyklą jau eina (dar ir Vytukas yra, bet per mažas – Vytauto Didžiojo metais gimęs, jam niekas neleido aukštai keberiotis). Bet taip ir neišvažiavau su babyte šikart – nes ne tik norėjau, bet ir nenorėjau. Tėtis juk jau nuo pavasario sakė: „Eisim mūsų lakūnų pasveikint! Kai jie nuo pat Nevjorko į Kauną bus atskridę, ar įsivaizduoji – Atlanta, didžiulį vandenyną, bus perskridę, tada visi pasipuošim, mamytė iš savo darželio dar gėlių prisiskins, ir eisim, visas Kaunas eis, kaip kitaip – gi Lietuvos didvyriai!“

„Peckeli, tu peckeli!“ – piktai užriko tėtis, aš ir pats baisiausiai išsigandau – ne tėtuko barimo, o savo priterlinimo. Gi tėtukas taip gražiai, net liniuotę pridėjęs nubrėžė pieštuku dideles raides: LITUANICA (žinau, reikia sakyti: „Lituanika“, čia todėl taip, kad iš Amerikos skris), raidės vidurius paliko tuščius, aš ir pagalvojau, kad ne visai gražus toks užrašas, bet kai jis įsinešė dėžikę žalių dažų, padėjo, laikraštį paklojęs, ant stalo kartu su teptuku, net apsalau – juk jis žiūrėjo į mane prisimerkęs, kaip būna, kai yra labai smagiai nusiteikęs ir nori man ar mamytei ką gero padaryt, supratau, kad aš, aš turėsiu žaliai nudažyt: LITUANICA!

Ir mamytė matė, kad stengiausias! Taip ir pasakė: „Juk stengėsi vaikas“... Tas burbtelėjo: „Stengėsi!“ dar būtų gal ir labiau baręs – ir aš būčiau baręs, labai prasikaltęs pasijutau, ne tik ašaros byrėt, bet ir nosis varvėt ėmė, turėjau šniurkščiūt, mama priėjo, paglostė galvą: „Nepergyvenk taip, Praniuk, tėtukas mokės ištaisyti tą raidę, o kitos ir tau geriau eisis...“ „Pataisysim, pataisysim“, – tarsi pats būtų prasikaltęs sumurmėjo tėtis, prisėdo prie stalo, paėmė lėktuvėlį į rankas... Aš pažiūrėjau, bet tuoj sugėdęs turėjau akis nusukt – ta „L“ raidė! Ne nudažyta, o nupeckinta, tėtukas gerai sakė, apačia lyg koks bliūdas ir tai kreivas... Nedrįsau žiūrėt, kai jis, teptuką į dažus pamirkęs, prie lėktuvėlio palinko, tik kai galiausiai džiaugdamašis šūktelėjo: „Štai!“, o mama tyliai ištare: „Ir kitas padėk vai-

kui...“, pažiūrėjau – ir linksmas susijuokiau. „L“ buvo pastorėjusi – už kitas didesnė tapusi, bet daili, lygi, o juk pirmoji raidė ir knygoje dažnai būna ryškesnė?.. Tėtis pastūmė man lėktuvėlį, padavė teptuką – „Tu nudažyk raidžių vidurėlius, o aš jau iš pakraštėlių...“ Ir kaip gražiai mums gavosi! Mama, net savo mezginį į šoną padėjusi, irgi atsėdo prie stalo, pasirėmė ranka galvą, šypsojosi – ir kokia graži buvo! Ne ne, ji visad graži, tik man labiausiai patinka tada, kai taip šypsosi – net nieko nesakydama, bet matai, kad mus labai myli – abu su tėtuku. Na, gal ir tą, broliuką ar sesutę, kurį gandrais atneš – tai tik jie taip sako – dar prieš mano gimtadienį. O gal tikrai du iškart? Kaip tada visi trys kalbėjo, kai babytė buvo atvažiavus – juokdamiesi, tai net nesupratau, ar tik šposijo, ar taip gali būti. Tuokart babytė tėtukui pasakė: „Na, ženteli, žiūrėk, neleisk mano Julytei taip plėšytis – gi pačiai protelio neužteks pagalvot, kad savęs netaupydama ir vaikeliui gali pakenkt“. „Nesiplėšau, mama, tikrai nesiplėšau, Vincas gali paliudyt, kad didelė tinginė pasidariau, kažko sunkiau nešioju nei tasyk Praniuką – tarsi du būtų...“ Babytė lyg ir nusigando, „Eik jau, eik“, o tėtis staiga nudžiugo: „O gal tikrai? Tai bent būtų Dievo dovana! Pakrikštytume Stepuką ir Stasiuką, ar ne, mamytė?“ Mamytė nusijuokusi sumosavo ranka, ir babytė pralinksmedėjusi atšovė: „Juk nebūtinai vaikiukai bus“. – „O jei ir mergikės – Stepūtė ir Stasytė“, – nenusiminė tėtis. „Arba Stasytė ir Stepukas“, – juokėsi babytė. Aš irgi juokiaus, visi juokėmės, buvo linksmas vakaras, nors jau buvau pasakęs, kad nevažiuosiu dabar su babyte į kaimą ir tarpais gailu pasidarydavo, bet juk tėtukas taip smagiai pasakojo, kaip mudu eisim sutikti mūsų didvyrių, dėl Tėvynės garbės Atlanto nepabūgusių, jis užsikels mane ant pečių, aš iš aukštai jiems mojuosiu, o gal... Gal jie net sugalvos prie to viena ranka mosuojančio, kitoj lėktuvėlį laikančio vaiko prieit ir paklaust: „O kuo tu, berniuk, užaugęs norėtum būti?“

Pabaiga kitame numeryje

Arčiau dangaus

Eglė Perednytė

Sokulkos bažnyčia Lenkijoje, kur 2008 m. įvyko eucharistinis stebuklas

Piligriminė kelionė – netikėta Viešpaties dovana... Žmonės, kurių meilę lig šiol jaučiu... Šventumo dvelksmas... Įkvėpimas gyventi... Gyventi kitaip... Arčiau dangaus... O kartu – čia ir dabar neapsakomo grožio žemėje...

Čenstachava... Šeimų šventė Romoje... Popiežiaus aukojamos šv. Mišios... Asyžius... Altioingo miesto šventovė Vokietijoje... Eucharistinis stebuklas Sokulkoje, Lenkijoje... Ir kitos Dievo palaimintos vietos... Nemoku žodžiais išsakyti, kiek tai davė, kaip perkeitė... Nešuos širdyje... Dalinuos... Nes negaliu tylėti... Nes pasaulis toks gražus, o dangus taip arti... Nes visi iš tiesų esame broliai... Kai regiu šventumą, tarnaujantį kitiems.. Kai žmonės ir angelai vaikšto kartu... Kai dangus nusileidžia ir apkabina... Kaip visa tai aprašyti? Kaip išreikšti?.. Prigludimu? Gerumu? Buvimu? Dvylika dienų kitokiame pasaulyje... Nepamiršamos dvylika dienų...

Marija, kuri mus visą laiką lydėjo... Kraujo žymė ant ostijos Sokulkos bažnyčios prieblandoje – kaip netikėti? Nuščiuvę klūpome prieš Jį... Malda prie Šv. Pranciškaus kapo... Šv. Mišios prie tamsia-veidės Madonos Altioingo miesto koplyčioje... Vyskupas Eugenijus Bartulis, spinduliuojantis Viešpaties džiaugsmą, pasilenkiantis prie kiekvieno iš mūsų... Stebuklai, kurie vyksta dabar, šią akimirką...

Niekada nepraraskim vilties... Niekada nepraraskim tikėjimo ir džiaugsmo, kuris yra mūsų jėga. Laikas toks trumpas! Gyvenkim... Mylėkim... Dalinkimės buvimu. Raskim laiko bendrystei. Nes gyvenimas greitai prabėgs... Liks tuščios rankos ir alkana širdis. Bet yra dangus! Yra žemė, kuria turime praeiti... Gyvenimas, kurį turim gyventi – širdimi...

Pasilik su mumis, o Ramybe, o Meile, o Žodi... Pasilik su mumis, Begalybe svaigi... Pasilik su mumis ir išneški per prarajas... Eikim... Tu šalia, Tu šalia – mumyse...

Altioingo miesto vaizdas

O Popiežiau mano

Gerasis Popiežiau,
o nuolankusis Popiežiau,
kodėl Tavo veidas toks liūdnas
pradėjus aukoti Mišias?

Kodėl Tavo veidas toks liūdnas,
o gal tai giedra ir ramybė?
O Popiežiau mano,
meldžiu – apkabink mane.

O Popiežiau mano,
tylaus paprastumo nešėjau,
nešėjau šviesos ir gyvybės,
žvelgį Tu į sielos gelmes.

Tu laimini tuos,
kurie, naktį pasiklydę,
tegirdi save.

Žiūriu į Tave ir ašaros tvenkiasi, širdį
suspaudžia graudus jaudulys.
Einu į Tave – į Tavo vienintelę skirtį –
paliudyti Viešpaties meilę.

Einu į Tave.

O Popiežiau mano,
dabar mus palaiminęs tolsti
ir vėl netikėtai lyg vėjas svaigus sugrįžti.

Tu šitaip arti ir visas pasaulis tegirdi –
Tu būsi arti.

Ir visą gyvenimą, visą gyvenimą eisiu
tavuoju šventumo ir meilės keliu.

Tu Dievo žmogus,
gyvenimas žemės beteisui.
Daugiau negaliu,
be dangaus negaliu.

Marijai

Marija,
Tavo basos kojos lieti šią žemę, šiuos akmenis,
Tu vedei mus prie kryžiaus,
Tu nešei mus tame kelyje...

Tu laukei.
Laukei visą gyvenimą kol sugrįšim.
Pas Tave, pas Tave, Mylimoji To kuris mus pamilo,
pamilo Tave,
o vienintele, išsirinktoji, nuolankiausia šios žemės
dukrelė...

Dvasios džiaugsmo, Tėvo džiaugsmo ir džiaugsmo
Sūnaus,
Tu palaiminta, kad atėjai į šią žemę ir išstare: TEESIE.

Tu esi, Tu esi čia, Marija.
Aš jaučiu švelnų dvelksmą –
rožių kvapą ir lauko lelijų.
O Marija, neleisk mums nupulti, neleisk...

O Marija, leisk lydėti Tave iki galo.
Ten, ant kryžiaus ir mano širdis.
Ten, ant kryžiaus – gyvenimo Duona.
Mylimasis – paaukotasis, vienišas, kenčiantis JIS...

Ar prabyla širdis kai Jis kalba, ar prabyla širdis?
Mylimasis. Vienintelis. Jis.

Niekada neišeik iš manosios širdies, o Marija.
O Marija, jau niekad iš manosios širdies neišeik.

Jeigu nori – paliesk.
Jeigu nori paguosk ir sušildyk,
ir pripildyk šviesos kelyje.

Leiski tapti gyvą mūsų Viešpaties duona
savo broliams.

Karaliene, vienintele, mylinti, laukianti,
BŪK...

Altioingo miestelio Madonai (Vokietija, Bavarija)

Marijos širdyje...
Ten, prie Jos kojų...

Viską atidaviau,
viską Tau palikau,
viską vienintelei Tau paaukojau.
Jau pavargau

nešti ir nešti tą skrendantį,
giedantį kryžių.
Motina mano, Mergele,
esi taip arti!

Gydai ir laisvini,
laimini, gydai.
Mano širdy Tavo kelias,
manojoj širdy.

O nerami ji atėjo į sopulio žemę,
tarp paprastų, nelaimingų,
vargingų žmonių.

Kelias tekėjo,
mano nerimstantis kelias.
Eiti ar neiti?
Žodis man tapo keliu.

Motina mano,
o laukiančioji Mergele,
saulė tekėjo,
saulė tekėjo many.

Ėjo gyvenimas.
Visą gyvenimą gelia.
Tu gyvenai manyje,
manyje gyveni.

O nerami mano siela,
nerimstantis kelias
bėga ir bėga,
gieda ir gelia...

Mano tylą Tavo lūpose.
Kilti ir eiti,
kilti ir eiti,
o Motina, Meile, Mergaite.

Adrijos jūros grožis

Mecenatės valia įvykdyta: išleistas albumas „Sūduvos dailė. Grįžtantys paukščiai“

Algis Vaškevičius

Beveik trejų metų pasirengimo ir metų atkaklaus darbo prireikė, kol visiškai neseniai, prieš pat praėjusias Kalėdas dienas šviesą išvydo solidus albumas „Sūduvos dailė. Grįžtantys paukščiai“. Taip buvo įvykdytas Čikagoje gyvenančios dailininkės ir mecenatės Magdalenos Birutės Stankūnienės priesakas parengti bei išleisti tokį albumą. Jis tapo dovana sausio pradžioje gimtadienį minėjusiai menininkei.

Tai, kad Sūduvos žemė išaugino gausų būrį talentingų menininkų, garsinusių gimtąjį kraštą ir Lietuvą įvairiausiose pasaulio šalyse, daugeliui yra žinoma. Jau 1923 metais Marijampolėje, Rygiškių Jono gimnazijoje, buvo surengta pirmoji profesionalaus meno paroda, bet vieno leidinio, kuriame būtų pristatyti visi garsiausi iš šio krašto kilę menininkai ir jų darbai, iki šiol nebuvo.

Šių eilučių autoriui 2011-ųjų metų gegužę viešint Čikagoje ir kalbant su kraštiečiu dailininke M. B. Stankūniene, ji papasakojo, kad baigiami dailės albumo „Kauno dailė. Realijos en face“ parengimo darbai, ir jau tų metų birželį albumas buvo išspausdintas. Tada dailininkė, parėmusi ne vieno svaraus dailės albumo leidimą, užsiminė, jog jos svajonė yra turėti ir gimtojo Sūduvos krašto menininkų albumą. Ji sakė, kad čia gyvenančių kultūros žmonių, inteligentų garbės reikalas yra tokį leidinį parengti ir išleisti.

Dabar menininkės valia išpildyta. Sausio 7-ąją Marijampolės kultūros centro dailės galerijoje surengtas vakaras, kurio metu paminėtas menininkės gimtadienis ir pristatytas šis ką tik išleistas dailės albumas. Renginyje dalyvavo gausus būrys kultūros darbuotojų, valdžios atstovų, menininkų, kurie, susėdę prie apskritų stalų, pirmiausia pakėlė vyno taurę į M.B.Stankūnienės sveikatą.

Naujajame albume pateikta beveik šešių dešimčių iš Sūduvos krašto – Marijampolės, Vilkaviškio, Šakių, Kazlų Rūdos, Kalvarijos, Prienų – kilusių profesionalių menininkų (tapytojų, skulptorių, grafikų, keramikų, tekstilininkų, fotografų) kūryba. Trumpai pristatoma jų biografija, svarbiausi kūriniai, taip pat – autorių mintys apie savo kūrybą ir tai, ką apie tą kūrybą sako ir kaip ją vertina kiti.

Šio projekto vadovė, Marijampolės kultūros centro parodų organizatorė Ona Birutė Surdokienė sakė, kad tokio albumo išleidimas buvo nemažas iššūkis, bet pavyko suburti gerą komandą, kuri atsakingai ėmėsi darbo. Didžioji dalis albumo autorių gyveno ir kūrė XX amžiuje, čia taip pat įdėti ir keli šiuolaikiniai autoriai, kurių darbai jau plačiai pripažinti ir žinomi.

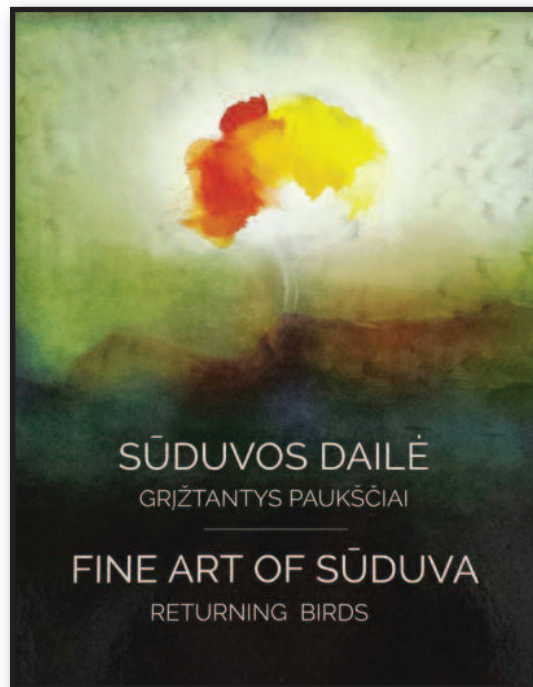
Menotyrinius albumo tekstus, pristatančius Sūduvos regiono profesionalaus meno raidą, akcentuojančius gimtojo lizdo trauką parengė menotyrininkė, M. K. Čiurlionio memorialinio muziejaus Druskininkuose vadovė Vida Mažrimienė, parengusi ir ne vieną anksčiau M. B. Stankūnienės iniciatyva išleistą leidinį. Tekstus apie dailininkus parengė kita menotyrininkė – Aušrinė Dubauskienė.

„Man šis darbas buvo didžiulis iššūkis, kurį atlikau su didžiausiu malonumu. Nelengva buvo ieškoti medžiagos, norėjosi pateikti mažiau žinomus autorių darbus, rasti įdomesnę jų biografijos detalę. Rinkdama medžiagą įsitikinau, kad labai dažnai menininkų likimai buvo sudėtingi, tragiški, tad kartais net pati susigraudindavau, kaip buvo skulptoriaus Vlado Grybo atveju. Džiaugiuosi, kad pirmieji vertinimai geri, kad padarytas ištis reikalingas darbas“, – sakė renginio dalyviams A. Dubauskienė.

Šių eilučių autoriui teko leidinio redaktoriaus darbas. Jis savo kalboje prisiminė albumo idėjos pradžią, pasidžiaugė žmonėmis, kurie neatlygintiškai dirbo prie leidinio, taip pat padėkojo rėmėjams, be kurių albumas nebūtų išvydęs dienos šviesos. Tai ir Lietuvos kultūros rėmimo fondas, ir Marijampolės, Šakių bei Vilkaviškio savivaldybės, Lietuvos Rotary organizacija ir Marijampolės bei Vil-

Leidinio rengėjai (iš kairės): bendrovės „Idėjų dirbtuvės“ vadovas Robertas Dumša, tekstų apie dailininkus autorė, menotyrininkė Aušrinė Dubauskienė, projekto vadovė Ona Birutė Surdokienė, leidinio dizainerė Erika Smirnova ir albumo redaktorius Algis Vaškevičius.
K. Balčiūno nuotraukos

kaviškio Rotary klubai, Marijampolės LIONS klubas, keletas Sūduvos sostinės verslo įmonių, taip pat Lietuvos dailės, Nacionalinis M. K. Čiurlionio bei dar keli dailės muziejai. Džiugu, kad supratęs tokio leidinio svarbą, jį parėmė ir Floridoje gyvenantis daktaras Jonas Kaminskas, kažkada gyvenęs ir mokėsis Marijampolėje.

Tokiu būdu įvykdytas ir dar vienas pažadas mecenatei M. B. Stankūnienei – iki šiol ji finansiskai rėmė ankstesnių knygų ir albumų leidimą, o šįsyk pasakė, kad patys leidėjai ir rengėjai turi surasti pinigų, nes Sūduvos krašto žmonės jų tikrai turi.

Pirmieji leidinio vertintojai gyė ir jo turinį, ir dizainą – čia nemažai ir labai kūrybingai padirbėjo bendrovės „Idėjų dirbtuvės“ specialistai. Pirmaisiais išpūdziais apie naująjį albumą jo pristatymo metu pasidalijo žurnalistė, „Draugo“ bendradarbė, XXVII Knygos mėgėjų draugijos narė Perpetua Dumšienė. Pagyrusi leidinio sumanytojus, ji papasakojo apie šią draugiją, kurios istorija prasidėjo dar 1930 metais. Jos narys buvo ir albume „Sūduvos dailė. Grįžtantys paukščiai“ pristatytas menininkas Vytautas Kazimieras Jonynas, ši draugija išleido knygą „Gulbė karaliaus pati“, kuri 1937 metais garsiojoje moderniojo meno ir technikos parodoje Paryžiuje buvo apdovanota aukso medaliu, o jos dailininkas Viktoras Petravičius, kilęs iš Šakių apskrities Bedalių kaimo (jis, beje, buvo ir M. B. Stankūnienės mokytojas, kuri šį dailininką labai vertina) taip pat aprašytas naujajame albume.

Naujajame leidinyje atskirai pristatyti ir tie dailininkai, kurie gyveno ir kūrė Lietuvoje, ir tie, kuriems teko krimsti emigranto duoną. Tarp pastarųjų – Naumiestyje gimęs ir Hollywoode miręs Maksas Bandas, Sintautuose gimęs ir Melbourne, Australijoje miręs Juozas Baukus, Californijoje gyvenanti ir kurianti Dina Budginas iš Marijampolės, Sūduvos sostinėje gimęs ir Gotlando saloje Švedijoje gyvenęs bei kūręs Eugenijus Mindaugas Budrys, jau minėtas V. K. Jonynas, Floridoje jau daug metų gyvenanti jo dukterėčia dailininkė Rimgailė Jonynaitė-Zotovienė.

Čia ir savo darbus Marijampolei padovanojusi Juzė Katiliūtė, kurios gyvenimas kartu su albume pristatomu jos vyru dailininku Gabrielium Stanuliu prabėgo Šveicarijoje, prieš kelerius metus JAV mirusi Jadvyga Dobkevičiūtė-Paukštienė, garsus ir labai produktyvus dailininkas Juozas Pautienius, surengęs daug parodų JAV bei Kanadoje, garsusis karikatūristas Juozas Olinardas Penčyla, likimo nublokštas į Kolumbiją, Teofilis Petraitis, didelę dalį savo darbų paaukojęs Čikagos Čiurlionio galerijai, jau minėti V. Petravičius ir pati M. B. Stankūnienė bei jos sesuo keramikė Sofija Butkienė, Kanadoje gyvenantis ir kuriantis Kęstutis Jurgis Račkus, daug metų emigracijoje gyvenęs ir į Lietuvą grįžęs Lietuvos tekstilės patriarchas Antanas Tamošaitis, tapytojas ir vitražistas Adolfas Valeška bei kiti. Albume pristatyti ir žymiausi skulptoriaus Vytauto Kašubos, grafikės Nijolės Palubinskas, fotografo Algimanto Kezio darbai.

Marijampolės meras Vidmantas Brazys gyrė leidėjų entuziazmą ir sakė, kad albumas bus puiki dovana ir miesto svečiams iš kitų šalių, nes visi tekstai profesionaliai išversti į anglų kalbą. Naujasis albumas dar bus pristatytas Vilkaviškio kultūros centre ir Zyplių dvare Šakių rajone. □

Tostas į M. B. Stankūnienės sveikatą.

Priesaika. Kadras iš filmo

„Trispalvio“ režisierius Vytautas V. Landsbergis

TĖVYNĖS OŠIANČIUOS MIŠKUOS ...

Aldona Žemaitytė

Tai bene pirmas lietuviškas filmas, taip jautriai, taikliai ir pagarbiai pasakojantis apie dešimt metų trukusį partizaninį karą Lietuvoje, kai ją užklupo antroji bolševikų okupacija. Iki šiol mūsų laisvės laikais būta bandymų atspėti vaizdais, garsais ir žodžiais, kokios mintys ir jausmai klostėsi Lietuvos partizanų ir jų rėmėjų galvose ir širdyse, kai metai po metų, vasaromis ir žiemomis, miškų klajūnai nešė sunkią ir skaudžią savo tuometinio tikėjimo ir gyvenimo našta. Pirmieji tų bandymų ėmėsi dokumentinių televizijos filmų kūrėjai Juozas Sabolius ir Edmundas Zubavičius. Šios skaudžios temos ėmėsi ir teatro režisierius Jonas Vaitkus filmu „Vieni vieni“. Būta bandymų ir teatre (M. Ivaškevičius, V. V. Landsbergis)...

Vytautas V. Landsbergis mano kartos žmonių akyse brendo kaip menininkas ir pilietis, vis labiau suvokiantis, ką reiškia savo pilies – Tėvynės – gynyba. Jo naujojo filmo „Trispalvis“ siužetas ir meninis įprasminimas kur kas brandesnis negu jo

atsiminimų.

Taip jau sutapo, kad 2013 metų pabaigoje Lietuvos kino teatruose pasirodė stiprus (išskyrus gana sentimentalią ir neįtikinančią filmo pabaigą) meninis filmas „Ekskursantė“, sukurtas lietuvių režisieriaus Audriaus Juzėno, ir V. V. Landsbergio „Trispalvis“. Filme susipina dar tarp mūsų tebe gyvenančių paskutiniųjų partizanų pasakojimai su vaidybiniais elementais, kurie meniškai pajvairina iš pirmo žvilgsnio gana monotonišką pasakojimų liniją. Filmą tarsi aprėmina jautrus Ievos Narkutės dainavimas ir subtilios Martyno Levickio akordeono melodijos. Lyg savotiška modifikuotos sutartinės parafrazė, lyg modernus senovinės raudos pakartojimas... Vaidybiniai kadrai suminkština „kieta“ kalbėjimą apie žiaurius pokario partizanų kasdienybės epizodus, kurie pasakojimuose liejasi taip išraiškingai, kad nejučia imi galvoti, jog tie įvairiuose Lietuvos kampuose į paskutinę gyvenimo kelionę jau besiruošiantys senieji partizanai yra... įdomūs aktoriai: tiek daug juose natūralaus artistizmo.

Jaunystės išgyvenimų vargą ir kančią, kuri tiesiog šaukiasi keršto prieš okupantus, švelnina moralinis filmo imperatyvas – neužmiršk, bet nekeršyk. Tai leidžia filmo herojams į savo praeitį pažvelgti su išmintinga rimtimi, pro kurią prasiveržia net komiškos situacijos. Tik jų, ypač moterų, rankos, kietai surakintais arba konvulsiskai gniaužomais pirštais, kalbančiųjų rankų gestai ir kūno judesiai išduoda vidinę žmogaus dramą, kuri visam gyvenimui paliko gilią žaizdą, kraujuojančią po užsitraukusiais sielos randais. Tereikia juos prakrapštyti... Vaidybiniai epizodai filmuoti iš aukštai

tvarkingai sukabinti puodai ir kiti virtuviniai rykai... Prie stalų ir kuklių staliukų (būtinai su gėlėmis vazose), prie bufetų su tradiciniais indais, prie knygų spintos, o Zosė Avizaitė-Tulpė pagalvėm apkamšyta, šilta liemene aprengta – lovoje... Kai kurie vyrai su išėjimais ar kariniais drabužiais, apdovanojimų regalijoms, bet dauguma – kasdieniais nertiniais, pakumpusius moterų pečius gaubiančiomis skaromis, švarkais, languotais marškiniais. Nuoširdūs, besišypsantys kaimo vyrai ir moterys... Anuomet jie buvo jauni kaimo bernai ir mergaitės. Bet kai šiandien jie prabyla – junti, kad tai gyvenimo dramą iškentėję išminčiai, apdovanoti atlaidumu savo buvusiems skriaudėjams ir humoro jausmo.

Filmą į menines aukštumas iškelia neįkyri dokumentikos ir meninių kadru dermė. Štai jo pradžia – muzikinę interliudiją lydi istorinės nuotraukos narsių kaip liūtai, tvirtų kaip ažuolai partizanų, dar nesumaitotų to nelygiaverčio karo baismų sukuryje. Per upę, lyg per Letą į Amžinybę, brenda vyrai, iškėlę virš vandens savo ginklus. Brenda ir brenda, o balsas už kadro (aksominis aktorius Aido Giniočio balsas) pasakoja apie 20 tūkstančių partizanų žūtį, apie jų rėmėjų ir tremtinių sibirines mirtis. Ir imi suvokti, kad šį filmą palydi šimtatūkstantinis žuvusiųjų ir mirusiųjų pasaulis.

Į tuos brendančius per upę vyrus ir į fantastiškai gražų šiandieninės rudeniškos Lietuvos peizažą žvelgiama, kaip minėjau, iš aukštai – lyg Dievo akis stebėtų, kas dėjosi prieš pusšimtį amžiaus mažame Visagalio sukurtame žemės lopinėlyje tarp priešui neįveikiamų miškų, upių ir kaimo sodybų. Miškų, piliakalnių, pievų, lauko kelių, sodybų toliai sukasi ratu pro rudenišką lapų geltonį ir pro žiūrovų akis. Ir kuria iliuziją, kad žiūrovas taip pat dalyvauja veiksmė... Tas veiksmas panardinamas į prieblandą arba sutemą. Taip ir buvo: valstybė buvo nuskindinta į sutemas, o partizanai pikto burtininko lėmimu suvaryti į bunkerius.

Nukelta į 8 psl.

Kadras iš filmo „Trispalvis“. Martynas Levickis ir Ieva Narkutė

paties sukurtame filme „Noriu būti partizanas“ (2008). „Trispalvio“ scenarijus įdomus savo sakmiškumu: filmo veikėjais pasirinkti dvylika partizanų ir jų ryšininkų. Tarsi dvylika brolių ir sesių, juodvarniais po miškus laksčiusių (beje, juodvarnio kranksėjimas, kaip ir vanago veriantis žvilgsnis iš ekrano į žiūrovą yra lyg filmo mini leitmotyvai, savaip įprasminantys pasirinktą temą). Meninis sakmės kodas ir realistiškai rūsti tikrovė, atgimstanti pasakotojų – garbaus amžiaus sulaukusių miško brolių ir sesių – atmintyje, simboline ir menine prasme turi stipresnę poveikį negu dešimtys knygų, parašytų kaip partizanų ir tremtinių atsiminimai. Po kankinimų Lietuvos kalėjimų kamerose išlikę gyvieji partizanai atsidurdavo Sibiro kalėjimuose ir tremtyje ilgiems dešimtmečiams (juos iš katorgos pradėjo vaduoti tik Stalino mirtis). Atgimimo metais pasipylė šūsnyš knygų, iš tremties grįžusiųjų

(meistriška operatoriaus Sauliaus Lukoševičiaus kameros kelionė padangėmis). Toks įspūdis, kad visi – ir kurie šiandienoje esam gyvieji, ir žuvusieji – iš aukšto dangaus stebėtume laiko ir tautos likimo slinktį tragiškaisiais pokario metais. Žmonės ir sodybos ekrane leidžiasi žemyn, o miškas aukštėja, užimdamas visą dangų...

Paskutinieji liudytojai... Todėl ypač brangintini. Vardas, pavardė ir slapyvardis. *Antanėlis, Bėda, Tigras, Ažuolas, Siaubas, Šarka, Chrizantema, Tulpė...* savo dabartinių namų jaukiuose kampe-liuose: krėsluose, ant sofos, lovoje arba šalia koklinės prieždos, kur

Kadras iš filmo „Trispalvis“. Partizanų vadai prieš suvažiavimą

KAUNO ŽALIAKALNIS. VAIŽGANTO GATVĖ (2)

Stanislovas Abromavičius

JUOZAS TUMAS-VAIŽGANTAS

Juozas Tumas Vaižgantas – kanauninkas, rašytojas, pedagogas. Gimė 1869 09 20 Maleišiuose (dabar – Anykščių rajonas), mirė 1933 04 29 Kaune, Vaižganto gatvėje, P. Klimo namuose, palaidotas Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų (Vytauto Didžiojo) bažnyčioje, kur 1938 m. įrengtas jo antkapinis paminklas (skulptorius Juozas Zikaras).

Gilinantį šio iškilaus žmogaus biografijos faktus, krenta į akis jo didelis domėjimasis giminių likimu. Nuolat su jais susirašinėjo, gabesni jaunuolių priglausdavo po savo sparnu, atvesdavo į gimnazijos suolą, studijų auditoriją. Jo laišškai persunkti gražiu humoru, to meto politinio Lietuvos gyvenimo įžvalgomis, kasdieniniais pastebėjimais.

1928 metais prelatas Juozas Tumas-Vaižgantas, tuo metu gyvenęs Aleksoto gatvėje, susitarė su diplomatu Petru Klimu (jo žmona buvo Bronė Mėginaitė-Klimienė, Vaižganto sesers Severijos Tumaitės-Mėginienės (1863–1910) dukra) organizuoti jų namo projektavimą ir statybą Žaliakalnyje, nes Klimai tuo metu gyveno užsienyje. Tuo metu sklypas Algirdo gatvės pradžioje jau priklausė Juozui Papečkui, buvusiam Karšto apsaugos ministrui, o kitas sklypas, į pietus nuo minimo, buvo numatytas P. Klimui. Tai Vaižganto gatvės projekte patvirtino Kauno miesto Statybos skyriaus Trobesių dalies vedėjas: „p. Klimui numatytas sklypas, 1928 10 19“.

***

1923 metų rugsėjo 15 dieną Petras Klimas tapo nepaprastuoju pasiuntiniu ir įgaliotuoju ministru Italijoje. 1925 metų gegužės 20 dieną paskirtas nepaprastuoju pasiuntiniu ir įgaliotuoju ministru Prancūzijoje.

Apie vilos statybos reikalus ir eigą (statinį iš

P. Klimo vilos pamatų šventinimas, 1929 m. gegužės 26 d. Kan. J. Tumas-Vaižgantas ketvirtas iš kairės.

Iš D. Papečkaitės asmeninio albumo

pradžią norėta pavadinti „Eglutės vila“, P. Klimo dukters vardu), daug sužinoje iš Juozo Tumo-Vaižganto laišku, rašytų Petru Klimui ir jo giminei. Susirašinėjimas prasideda 1928 metų kovo 5 dieną, kai Vaižgantas rašo laišką P. Klimui į Prancūziją. Nuvykęs apžiūrėti teritorijos prie Radijo stoties, padarė išvadą, kad patraukliausia iš esamos teritorijos yra Perkūno gatvė, nes ji jau pravesta „iš trijų pusių“.

Artėjo dar didesnis rūpestis – projektavimas. Vaižgantas manė, kad planuoti gali tekti porą mėnesių, o statybas parankiausia vykdyti kartu su Juozu Papečkiu, pasitelkus vieną rangovą. Tai būtų pigiau, ir statybų priežiūra lengvesnė. Dar 1928 metais būtų galima išbetonuoti pamatus, nes akmenų pamatai jau nemadingi – per brangūs. O epušių stuobrius ir krūmų vertėtų dovanoti Radijo stoties sargui – malkoms.

Prasidėjo statybų bėdos. Nors Vaižgantas nekoks sveikatos, tačiau šio milžiniško statybų organizavimo rūpesčių nesikratė. Manė, kad reikėtų vilą išnuomoti, nes neturint rentos, pelno, statybos kaštai ne kiekvienam įkandami. Štai Antanas

Žmuidzinavičius į savo pagal V. Landsbergio-Žemkalnio projektą 1928 metais pastatytą dviaukštį namą (buvusi Kalnų, dabar – V. Putvinskio g. 64) sudėjo jau 115 000 Lt ir ima abejoti, ar galės jį išlaikyti savo rankose.

Pagaliau 1929 metų gegužės 26-oji, vilos pamatų šventinimas. Nuo šios vietos per žiūronus gražiai matyti Nemunas, net dėdės Adolfo namukas. Ji jau ir ne „Eglutės vila“ ar „Eglutė“, o „Meilutė“. Vieta – Kaune, Vytauto kalne, Vaižganto ir Algirdo gatvių kampe, ties Radijo stotimi; Lietuvos pilnateisio atstovo ir Igalio ministerio Paryžiuje Petro Damijono Klimo, Bronės Mėginaitės-Klimienės ir Eglės Liudvikos Klimaitės vilos pamatus šventino Kauno arkikatedros Garbės kanauninkas, Lietuvos universiteto docentas, literatūros daktaras Juozas Tumas-Vaižgantas, dalyvavo Petro motina Elena Rašytinaitė-Klimienė, Petro broliai: Sergiejus Klimas su žmona Konstancija Aleksaitė-Klimiene ir vaikais, Adolfas Klimas su žmona Elena Klimanskaite-Klimiene ir sūnumi, kaimynai – Valsybės Tarybos narys Juozas Papečkus su žmona Tekle Vaitiekaityte-Papečkienė bei vaikais, radijo stoties viršininkas majoras inžinierius Alfonsas Jurskis su žmona Ona Tallat-Kelpšaitė-Jurskiene, studentas Kazys Rimkus, taip pat šeimininkė Elžbieta.

Rinktinio gražumo sklypo vieta, rinktinio gražumo būsima vila. Diena graži, 28 laipsniai šilumos pavėsyje. Surašomas įvykio dokumentas ant didelio „sveriamo“ popieriaus, kuris bus pamuštas kartonu ir lauks progos, kad būtų nusiųstas Klimams į Paryžių. Vėliau gal pakabintas naujame name, nes paštu jo siūsti bijoma, tad pasitenkins vilos savininkai tik nuorašu... Visi pamatų pašventinimo dalyviai, o jų yra 20, nusifotografuoja bendrai nuotraukai. Dabar sienos auga sparčiai... Liepos pradžioje vilos sienos pakeltos iki dviejų aukštų, belieka tik bokštas, kuriame Vaižgantas planuoja praleisti senatvę... To paties mėnesio pabaigoje sienos jau išmūrytos. Darbams išleista 51 tūkstantis litų. Tik keliant pabaigtuvių vainiką, Vaižgantas negalėjo dalyvauti, nes susirgo ausų uždegimu. Rašytojas vilą, žiūrind iš Miško gatvės per kapinių žalumą, prilygina Svėdasų Marikonio rūmams, skirtiems grafams gyventi. Garažo jos pašonėje statyti neder, nebent jei atsirastų pinigų, tada antrame gale būtų garažas, kūtė karvutei ir nuomojamas butukas virš jų. Kalne gyventi be karvutės nenaudinga. Įrengiamos lubos, tik geležis ir betonai, tik gegnės medinės.

Pagaliau Vaižganto mylimiausios sesers Severijos dukros Bronislavos Klimienės vila pastatyta. Vaižgantas turėjo kažkokį nujautimą, nes jau vilą pastatė, 1932 metų kovo 20-tos laiške P. Klimui rašė: „Nu, vot, znočijias, Tu, Petrai, ir baigi sveikti... Ačiū Ponui Dievui! Ne koks aš tikėjimo žmogus, bet vis dėlto kasdien Dievo prašau, kad Tau dar leistų Vaižganto gatvėje pagyventi, savo vila pasidžiaugti; ypač gi savo biblioteką panaudoti mokslo tikslui“. Žinoma, kad vila turėjo vandentiekį, kanalizaciją, šildoma anglimis. Jau gegužės pradžioje, nors namas tebetinkuojamas, o balkonai be grindų, jame apsigyvena pirmieji nuomininkai – Vidaus reikalų ministerijos Savivaldybių departamento direktoriaus Prano Barkausko šeima ir moka 425 litus už keturis su puse nuomojamo kambario. (P. Barkauskas 1940 metų liepos mėn. suimtas, kalintas Kaune, ištremtas į Komijos ASSR, Uchtos lagerį, ten ir žuvo). Beje, čia dar gyvena Barbora ir Pranas Lesauskiai, už du kambarius moka 200 litų, o po kambarį užėmė Baranauskaitė ir Grigas, atitinkamai 80 ir 90 litų. Tad per mėnesį J. Tumas-Vaižgantas į kasą gauna 795 litus, kuriuos reikia investuoti vekseliams supirkti. Spalio 1 dieną atsikelia naujas nuomininkas: grafas Aleksandras de Broel-Plateris iš Švėkšnos. Anot J. Tumo-Vaižganto, 18 metų universiteto teisės studentas, gerai išauklėtas, apsišvietęs, tik nekoks sveikatos, vienturtis, mokės po 300 litų kas mėnesį...

1932 metų rugsėjo 16 dieną laiške Klimams į Paryžių dar kartą užsimena apie vilą, informuodamas, kad Vaižganto gatvę rimtai taiso! „Bet kokios jos būta bjaurios!. Kaip ji brangiai atsies! Ties

J. Tumo-Vaižganto laidotuvių ceremonija prie P. Klimo namų, 1933

Iš R. Gulbino asmeninio archyvo

Šmulksčiu būta akivaro, prie parko antro: Papečkio *moliakalnio* nuima daugiau nei metrą ir verčia į b. Algirdo gatvę. Sako, reikėsia ten moliui susigulėti; reiškia, Algirdo gatvė nebus šiomet ištaisyta. Du ažuolu išrovė, Miniotas ir Radijo [stotis] tvoras nukėlė. Jau gatava nuo Perkūno al. iki Purickio. Nuo čia teks žeminti. Mes nuo Minioto įvažiuosime senąją gatvę, nukasę kriaušių, kurs dabar apsidarė, nuolaidą taisant“. Šiame laiške užsimenama, kad reikėtų pastatyti garažą... 1932 metų spalio 22-ąją baigta grįsti Vaižganto gatvė nuo Perkūno alėjos iki Šmulksčių namo, toliau iki Busilų namo, o nuo jo – iki Klimo vilos. Vaižgantas net išmatuoja: sutaisyta gatvė yra 600 žingsnių! O kaip dabar gražu ir jauku!

1933 metų vasario 13 dienos laiške P. Klimui pranešė, kad vasario 28 d. „danguosius į Vaižganto 17, imu apačią, du kambarius sau ir mokėsių į vilos kasą po 200 litų, kabinetą išnuomosiu dr. Aleksandru Broel-Plateriui už 100 litų“. Tad 1933 metų vasario 28 d. Vaižgantas persikraustė į Klimų namą – atvažiavo jaunalietuviai su keturiais vežimais, sudėjo visus jo daiktus. Čia rado tyriausią žiemą, žemė buvo apklotą balta antklode, kad nė zuikio pėdos nesimatė. Kovo 6 dieną inž. F. Vizbaras padėjo jam išeiti iš vilos, nukeliavo į Pažaislio pušynus. Pasijuto tarsi sapne. Kovo pabaigoje paguldomas į šv. Luko ligoninę VII forte, kur išbuvo 12 dienų. Sugrįžo į Klimų namus, paskutinį laišką Klimams parašo balandžio 11-ąją: „...Reikia kaimo, kad jis užpildytų miesto tuštybę, ne antraip; kaimo, kuris parodo mums, kaip bet kuris gyvis atsiranda, ką veikia ir kaip apsišalina. Imkim katyte. Valiūgė – nešvarulė, o štai kurį rytą randu jos guolelyje – anderėlėje penkis pavestus jos vaikučius. Kaip gražiai pradžiugina visų veidai – vyresniųjų, senesniųjų, o tų vaikigalių nė nuvartyt negali. Visi nušvitę klykauja ir sutūpę aplink anderėlę tik juokias, tik juokias...“

Klimų viloje J. Tumas-Vaižgantas tepagyveno du mėnesius – balandžio 29-ąją mirė nuo pasikartojusio plaučių uždegimo. Paskutiniai jo žodžiai, ištarti atėjusiai aplankyti žurnalistei Marceli Kubiūtei, buvo tokie: „Vaikai, gelbėkit Lietuvą!“. Palaidotas Vaižgantas savo pamėgtos Vytauto bažnyčios kriptoje. Iš pradžių buvo pašarvotas savo paskutinėje gyvenamojoje vietoje – Vaižganto gatvėje, čia rinkosi minios žmonių. Iš čia procesija su jo palaidais ejo per pusę Kauno...

Deja, pastatytoje viloje „Meilutė“ Petras Klimas neapsigyveno, nes iki okupacijos gyveno Paryžiuje. 1932 metų ruduo buvo toks šiltas ir saulėtas, kad rugsėjis priminė vasaros vidurį. Po Vaižganto mirties pastatas buvo išnuomotas Švedijos konsulatui. Švedija buvo antroji šalis, pripažinusi Lietuvos nepriklausomybę dar 1918 metų gruodžio 12 dieną. Nepaprastasis pasiuntinys rezidavo Žaliakalnyje, P. Klimo namuose, o konsulatas atidarytas V. Putvinskio gatvėje Nr. 64. 1930 metais jame sekretoriumi dirbo rašytojas-modernistas H. Parlandas. 1937–1940 metais jau visas pastatas buvo išnuomotas Švedijos pasiuntinybei.

1940 metais Klimų vila buvo nacionalizuota... Jau šios nepriklausomybės laikais Klimų dukrai Eglei, kurios vardu buvo pavadinta vila, nepasisėkė susigrąžinti nė vieno kambarėlio. Šiuo metu čia gyvena 7 šeimos. □

SIBIRAS VAIKO AKIMIS

DAINORA URBONIENĖ

Aptverta tremtinių stovykla Sibire su sargybinių bokšteliais

Vagone

Baimė vėl apėmė važiuojant per Panevėžio miestą. Tėvelis rusiškai kažko paklausė sargybinių. Šie atsakė. „Veža į geležinkelio stotį“, – išvertė tėvelis. Kai sunkvežimis sustojo ir mums liepė išlipti, vėl pasidarė baisu. Prie traukinio bėgiojo daugybė ginkluotų kareivių. Jie varė žmones su nešuliais į vagonus. Gąsdino ir patys vagonai – plačios durys ir du mažyčiai langeliai. Kažkas pasakė: „Gyvuliniai“. Nustebau, nes nemačiau nė vieno gyvulio, tik lipančius žmones. Užsižiopsėjau žiūrėdama į vieną vagoną, niekaip negalėjau suprasti, kad tiek daug gali tilpti – lipa ir lipa.

Mums parodė tuščią ir liepė prie jo eiti. Tėvelis, lydintas dviejų sargybinių, nešė daiktus, mama Arutį, aš ėjau tarp jų, bijodama pasimesti minioje, gal dar nešiau ką nors lengvesnio. Baugino šautuvai – du prie tėvelio, du už mūsų nugarų ir daugybė prie vagonų. Kol mes prie to nurodyto vagono priėjome, į jį jau buvo sulipę daugybė žmonių, tokių kaip mes. Jie taip pat tempė daiktus, nešė ar vedė vaikus, juos irgi lydėjo sargybiniai.

Tėvelis ikėlė mane, paskui Arutį ir liepė jį vesti į vagono gilumą. Patys su mama, lydimi kareivių, nuėjo pasiimti likusių daiktų. Stovėjau apsikabinusi broliuką ir niekur jo nevedžiau. Man atrodė, kad traukinys tuojau pajudės ir mus vienus, be tėvų, kur nors nuves. Aplinkui stumdėsi žmonės. Kareivis labai pikta suriko: „Davaj“. Dar labiau išsigandau, bet, laimei, vagone atsirado tėvelis ir išvertė. Pasirodo, tuo žodžiu ragino greičiau eiti. Paskui ėlipė mama, ir mes visi nuėjome prie sukaltų lentų. Sužinojau, kad tai gultai, ant kurių reikės miegoti. Vieni buvo žemiau, kiti aukščiau.

Išsikūrėme antrame aukšte, prie pat langelio. Žiūrėjau į duris, pro kurias kareiviai vis dar grūdo žmones, kartodami tą savo „davaj“. Išmokau ir sakinį: „Davaj bystrej po vagonam“ (greičiau į vagonus). Buvo tvanku, Arutis verkšleno. Aplinkui sėdėjo daugybė nepažįstamų žmonių – vieni aimanuoja, verkia, kiti kalbasi, susipažįsta.

Kaip ir sunkvežimyje, pamažu aprimau. Šalia buvo abu tėvai ir broliukas. Šautuvai liko už vagono, ten teberėkavo kareiviai. Mama migdė Arutį, tėvelis, atrišęs maišą, siūlė užvalgyti, bandė juokauti. Pro langelį rodė geležinkelio bėgius, kažkokius didelius pastatus su kaminais, sakė, kad tai cukraus fabrikas. Paklausiau, kodėl mes ne stotyje, iš kurios važiuodavome į Meškalaukį. Neprisi-

menu, ką atsakė, gal patylėjo. Iki pat vakaro taip sėdėjome, šnekejome; bijojau atsitraukti nuo tėvų, pasimesti toje kamšatyje. Išgirdome žodį „kipiatok“ – dar vienas rusiškas žodis (virintas vanduo). To drungno, neskanaus vandens gėrėme ir mes.

Artėjant nakčiai, žmonės vagone sumigo. Ankšta, tvanku, bet vis tiek gera tarp savų. Ramu buvo ir nubudus. Nors trūko oro, kankino troškulys, bet visi jautėmės pailsėję po tokios baisios dienos. Pralinksėjo Arutis, pradėjo žaisti, juoktis. Papusryčiavome užsigėrdami tuo pačiu „kipiatoku“.

Bet nusiramimas truko neilgai. Lauke staiga pasigirdo rusiški šūkavimai. Atsidarė vagono durys, ėlipė sargybiniai ir kažką pasakė. Tėvelis išvertė: „Vyrams reikės važiuoti kituose vagonuose. Liepia pasiimti tik būtiniausius daiktus“. Kareiviai pradėjo skaityti sąrašą. Išgirdau, kaip ištarė Tamošiūno pavardę ir pravirko mama. Pažiūrėjusi į tėvelį, pamačiau, koks pasikeitęs jo veidas. Bandė mus raminti, bet balsas virpėjo.

Vagone kurį laiką buvo tylu, paskui kilo triukšmas, pasigirdo verksmas, pikti šūkių garsai. Nežinau, kodėl ne iš karto pravirkau, gal nesupratau, kas atsitiko. Tik kai mama pradėjo rinkti drabužius, verkdama puolau prie tėvelio, išsikibau į jo ranką ir nebepaleidau. Apsidairiusi pamačiau, kad visi vaikai buvo prisiglaudę prie savo tėvelių. Atsisveikinimą nutraukė kareiviai – ėmė rėkti, barėsi, artėjo prie vyrų. Tėvelis dar kartą visus pabučiavo, pasakė, kad greitai susitiksime, manęs paprašė, kad padėčiau mamytei globoti Arutį, kol jis pats važiuos kitame vagonė. Mama norėjo palydėti, bet kareiviai neleido. Tada pasiėmė nedidelį lagaminą, ryšulėlį su maistu ir nuėjo prie vagono durų. Ten sustojo, dar kartą atsigrėžė, pažiūrėjo į mus ir išsoko.

Kažkodėl sunkiai prisimenu tą likusią dieną ir naktį. Negalėčiau pasakyti, kas vagone vyko po to, kai išvedė tėvelį. Atminty išliko tik baimė ir noras, kad greičiau kur nors važiuotume ir su juo susitiktume. Mama vėliau sakė, kad ir ji viską darė, anot jos, kaip medinė – mus su Aručiu valgydino, kartu su kitomis moterimis prašė vandens, nes, antrą dieną sėdėdami tvankiame vagonė, visi duso, leipėjo nuo karščio. Pasakojo, kad naktį aš miegojau, bet per miegus krūpčiojau. Arutis labai verkė, nutilo tik laikomas ant rankų. Sako nepajutusi, kaip pati užsnūdo – guli prispaudusi vaiko galvytę. Išsigando, nebeužmigo.

Rytą prikėlė garvežio švilpimas. Truktelėjo vagoną, pasigirdo girgždesys, paskui dundėjimas. Žmonės vagone kažkaip keistai nutilo, bet staiga visi sujudo, sušneko, puolė prie langelių. Paskui pradėjo giedoti „Marija, Marija“. Tą giesmę girdėdavau Raguvo bažnyčioje. Aš neprisimenu, bet mama pasakojo, kad moterys pro langelius mėtė laiškus. Ji neturėjusi jėgų rašyti, sakė, rūpėjo tik, kur dabar vyrai, ar juos veža kartu. O ir aš kankinau klausinėdama, kada sugrįš tėvelis. Bet jis negrįžo, važiuovome be jo. (...)

Barnaulas

Pagalčiau vieną rytą sužinojome, kad artėjame prie Barnaulo, kur reikės išlipti. Liepė susidėti daiktus. Pradėjome ruoštis. Nors tų daiktų turėjime nedaug, bet tvarkėmės labai susirūpinusios, nes žinojome, kaip skubina kareiviai, rėkdamai įkyrėjusi „davaj, davaj“. Mama liepė man išidėmėti mūsų turtą: nedidelį maišelį su maistu, ryšulį (į paklodę surištą patalynę bei keletą žieminių drabužių) ir lagaminą. Tarėmės, kaip be tėvelio viską išsinešime iš vagono, juk vienai ant rankų reikės laikyti Arutį.

Kai traukinys pravažiavęs stoties pastatą, tolokai už jo sustojo, tarpduryje pasirodė kareivis ir ėmė raginti. Prasadėjo sumaištis. Mes buvome išikūrusios vagono gilumoje. Palaukėme, kol išlips dauguma, tada pradėjome nešti daiktus pie durų. Aš išlipau pirma, paėmiau Arutį ir pastačiau ant žemės; viena ranka jį prilaikiau, o kita padėjau mamai. Skubėjome, nes kareiviai zujo aplinkui ir be

perstojo šūkavo „davaj bystrej“.

Kai visi išlipo, pradėjo varyti prie vežimų. Tempėme viską kaip įmanydamos, daugiau mama, nes aš nešiau broliuką. Jis verkė ir pats visai nenorėjo eiti. Sukrovėme daiktus į vežimus. Žmonėms sėsti neleido. Kurį laiką ėjome iš paskos. Arutį nešė mama. Tik po kurio laiko mūsų vežėjas atsigrėžė ir kažką pasakė. Šalia ėjusi moteris išvertė, kad maži vaikai gali sėsti ant daiktų. Pasodinome Arutį, bet jis pradėjo verkti ir lipo nuo vežimo. Tada tas geras rusas liepė man pasiimti jį ant kelių. Važiavome abu, o mama ėjo pėsčia.

Barnaulo gatvėmis vežė ilgai, kol atsidūrėme už miesto ir pamatėme didelį lauką, pristatytą palapinių. Vežimai prie jų pasuko ir sustojo. Liepė eiti į palapines ir apsigyventi po dvi ar tris šeimas.

Viduje buvo šeši narai ar gultai (visaip tas „lovas“ vadino) su čiužiniais. Mama prašė trijų, bet davė tik du. Ant likusių išikūrė kitos šeimos, abiejose moterys, turinčios po vieną suaugusią dukterį. Taigi gyvenome septyniuose. Mes savo dvi „lovas“ sustūmėme į vieną vietą, kad trims būtų plačiau. Lagaminą ir maišelį, kuriame buvo dar šiek tiek maisto – kruopų, miltų, nedidelis gabalėlis lašinių, gal kokia nesugedusi dešra, – padėjome po tais gultais, nes kitur nebuvo vietos. Patalynę susikrovėme ant narų.

Buvome labai pavargusios, Arutis jau vežime snaudė, todėl pirmą vakarą greitai užmigome. Pabudino bruzdesys, kalbos. Pasirodo, visus prikėlė blakės. Pamatėme jų daugybę. Man baisiausia buvo žiūrėti į ropojančias per Aručio kūnelį. Taip prasadėjo pažintis su šiais parazitais, kurie mus lydėjo visą laiką, visose vietose, kur tik apsigyvendavome. Utėlės kankino jau traukinyje. Juk daugiau kaip dvi savaites išbuvome murzini, beveik nesikeitę drabužių; gal tik vieną kartą išsitrinkome galvas, kai leido išlipti prie kažkokios upės. Mama kaip įmanydama stengėsi laikytis švaros, bet utėlių vis tiek atsirado. Naikino jas šukuodama mūsų galvas, išmokė mane ieškoti utėlių jos plaukuose. Pradžioje darėsi šlykštu radus jų galvoje ar drabužiuose, paskui pripratau. Mama dažnai man sakydavo, kad tokiomis sąlygomis važiuojant kiek įmanoma reikia laikytis švaros. Kai labai bjaurėjaisi, aiškindavo: „Ir tas utėles galima išnaikinti, tik turėk kantrybės“. Ir tikrai, kai labai sujomis kariavome, tai jos bent neropėjo paviršiuje – per drabužius, per plaukus. Bet ne visi „kariavo“, todėl nuo tų apsileidusių užsikrėsdavo kaimynai. Dėl to moterys vagone net susiginčydavo. Tą pirmą naktį palapinėje supratau, kad reikės išmokti naikinti ir blakes. „Kariavome“: nubundi naktį, sutrini blakė ir vėl užmiegi. Tik patalynė išsiteplioja, nes jos visada būna prisigėrusios krauju.

Taip prasidėjo mūsų trijų – mamos, mano, devynerių metų vaiko, ir vienerių metų kūdikio Aručio – gyvenimas Barnaule. Palyginus su vagonu buvo geriau tik tiek, kad su broliuku galėjome pasivaikščioti lauke. O viduje – tas pats tvankumas, kamštis. Žmogus prie žmogaus. Mūsų vieta – dvi siauros lovos ir palovis, visi „patogumai“ vietoje, nes čia valgome, miegame, sėdime. Tik tualetas jau ne „čia pat“.

(...)

Su maistu buvo vis blogiau. Kai nieko nebeturėjome, mama nutarė parduoti kokią geresnę drabužį. Išdėliojo ant lovos visą mūsų turtą ir rinkosi. Pasiėmė labai gražią savo suknelę, puošnią, su nėriniais. Rodė moterims, stebėjosi, kam tokią įsidėjo į Sibirą. Matyt, išsigandusi ėmetė į lagaminą nė nepagalvojusi.

O man tos suknelės buvo labai gaila. Prisiminiau, kaip Raguvoje, tėvams kur nors išėjus, labai norėdavau matuotis mamos drabužius. Jeigu babutyte leisdavo, prasidėdavo „ponios balius“ (taip vadinau tą persirenginėjimą). Šią suknelę, kurią dabar norėju parduoti, mama buvo neseniai pasisiūdinusi, todėl ji labai rūpėjo. Prie jos derėjo nedidelė ruda skrybėlaitė ir lengvas apsiaustas. Mama labai gražiai atrodydavo taip apsirengusi. Ir man „tikdavo“. Apsiaudavau batukus, žinoma, aukštais kulniukais. Babutyte bijodavo, kad, man krypuojant po kambarį, tie kulniukai nenulūžtų. Nei tos skrybėlaitės, nei batukų nepasiėmėme, gal kam Raguvoje „tiko“. Kai pradėjau pasakot mamai apie savo žaidimus prie drabužių spintos, ji pravirko. Aš taip pat, o Arutis mums visada padėdavo verkti...

Tęsinys kitame numeryje

Dainora Urbonienė. *Sibiras vaiko akimis*. – Panevėžys, UAB „Panevėžio sp.“ 2003.

Kultūros kronika

2014 sausio 6-ąją – Trijų Karalių dieną – Lietuvos rašytojų sąjunga įteikė savo kasmetinę premiją, skiriamą už didelės meninės vertės literatūrinį kūrinį, išleistą per pastaruosius dvejus metus. Praėjusiais metais premija buvo įteikta Alvydui Šlepikui už romaną „Mano vardas – Marytė“. Šiais metais LRS premija apdovanotas net vienuolika knygų išleidęs Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatas Aidas Marčėnas už praėjusių metų pabaigoje išleistą eilėraščių rinkinį „Tuščia jo“. Premijos teikimo vakare dalyvavo poetai Aidas Marčėnas, Aldona Ruseckaitė, Rimvydas Stankevičius, literatūrologas prof. Kęstutis Nastopka, dainų autorius ir atlikėjas Domantas Razauskas, aktorius, bardas Gediminas Storpirštis ir kiti. Šiais metais Rašytojų sąjungos premijai, kurią skiria solidi rašytojų komisija, taip pat buvo siūlomos Juozo Erlicko „Išeinu iš krašto“, Viktorijos Daujotytės „Laisvojo mąstymo properšos“ ir šios knygos tęsinys „Lašas poezijos“, Romo Daugirdo „Ir trečią valandą po finišo“ bei Agnės Žagrakalytės „Eigulio duktė“.

2014 01 09 – 2014 02 08 Šv. Jono gatvės galerijoje bus eksponuojama prieš metus Anapilin išėjusios vienos žinomiausių Lietuvos keramikų Liucijos Šulgaitės (1933–2013) darbų paroda IN MEMORIAM LIUCIJAI ŠULGAITEI „ŠIRDIES STEBUKLINGA VERSMĖ“. Lankytojams planuojama parodyti dar niekur neeksponuotus paskutiniuosius (2012) gyvenimo metais sukurtus porceliano darbus, tapybą, atliktą autorine technika. Parodą papildys vertingiausi keramikos (molio) darbai. Žiūrovai turės galimybę dar kartą pamatyti prieš porą metų sukurtą Juozo Matonio ir Vytauto Damaševičiaus filmą apie šią iškilų menininkę iš ciklo „Menininkų portretai“. Liucija Šulgaitė sovietmečiu buvo viena iš keleto „tylojo modernizmo“ atstovų Lietuvoje, viena iš pažangiausių asmenybių, kurios laikysena ir kūryba buvo aukščiausio profesionalumo bei vakarietiško skonio pavyzdys. Ji viena iš pirmųjų pastebėta ir įvertinta užsienyje (tarptautiniame keramikos konkurse Faen-

zoje – aukso medalis, 1971). Pastarajame konkurse dalyvavo 30 pasaulio valstybių, iš Tarybų Sąjungos – 10 keramikų, tarp jų 4 lietuviai. Kūrybinga, turinti didelį žinių bagažą dailininkė puikiai derino konceptualų mąstymą ir dvasinį pasaulėjautos gilumą ir neabejotinai darė įtaką ne tik lietuvių taikomajai dailėi, bet ir visai Lietuvos kultūrai tarptautiniame kontekste.

2013 12 20 – 2014 01 19 dviejose Radvilų rūmų muziejaus salėse lankytojams pristatoma per 50 keramikės Onos Kreivyčės-Naruševičienės darbų. „Parodoje siekiama atskleisti lankytojams nepaprastai kūrybingos ir darbščios keramikės kūrybos tobulėjimo bei augimo etapus. Jos kūriniai pasklidę po visą pasaulį: padovanoti, patekę į muziejų kolekcijas. Dirbdama liaudies meno rūmuose, Vilniaus dailės kombinatė, augindama vaikus ir jau penkiolika metų ruošdama „Harmonijos“ simpoziumus bei parodas, dailininkė niekada nenutraukė kūrybinės veiklos. Jos kūryba jau tapo chrestomatija, išlaikiusi liaudišką pradą, dabartinių aktualijų svarbą ir klasikinio mąstymo pagrindą“, – pasakoja parodos kuratorė Danutė Skromanienė.

2014 01 13 – 2014 01 20 Menų spaustuvėje jau tradicija tampa sausio mėnesį skelbti vaikų mėnesiu – čia vyks tarptautinis festivalis „Kitoks teatras vaikams“. Festivalio metu visos Spaustuvės erdvės atveriamos pažinimui ir žaidimams. Stebuklingas teatro pasaulis atskleidžiamas ne tik spektakliuose, bet ir prieš juos, kviečiant vaikus pažaisti improvizuotoje žaidimų aikštelėje, o po spektaklių – bendrauti ir kartu išbandyti tai, ką matė spektakliuose. Visa festivalio programa formuojama profesionalių kūrėjų spektaklių pagrindu ir sudaryta taip, kad kiekvienai amžiaus grupei būtų pasiūlytas įdomus renginys. „Kitoks teatras vaikams“ kvie-

čia įdomias trupes iš visos Europos. Programoje visuomet pristatomi ir naujausi Lietuvos kūrėjų darbai, apdovanojimus pelnę spektakliai.

Tėvynės ošiančius miškuos...

Atkelta iš 5 psl.

Filmas suskirstytas mažomis novelėmis-temomis pagal autentiškus pasakojimus, kuriuose prisimenami vis kiti partizaniško gyvenimo epizodai. Tokių novelių gal dešimt: *vai-kystė, išėjimas į partizanus, partizaniškas gyvenimas, meilė, mūšiai, išdavystė, tardymai...* Jose daug skausmo ir šviesaus liūdesio, gaudaus humoro ir tylaus pasibaisėjimo. Vienas iš pasakotojų prisimena, kaip stribų nušauti du broliai, slapyvardžiais *Šermukšnis* ir *Žilvitis*, buvo įmesti į kamerą, kur kalėjo jų sesuo. Ji per naktį turėjo laiko į valias juos apraudoti kaip lietuviškoji Antigonė, bet negalėjo išsuduoti, kad per tardymus kankinama neišduotų kitų... Pasiteisino ir ta režisieriaus meninė priemonė, kad partizanas pradeda konkretų savo išgyvenimų epizodą, o pasakojimo tąsą pagauna aktorius, ir veiksmas vyksta jau vaidybinėje erdvėje.

O partizanas Jonas Kadžionis *Bėda* iš savo prisiminimų tiesiog sukuria partizaniško gyvenimo siužetą, pradėdamas savo partizanavimo pradžia ir baigdamas pabaiga. Jis kalba labai kasdieniškai (beje, visi pasakotojai pasakoja savo išgyvenimus tarmiškai), parimęs prie stalo... Su mėlyna megzta liemene, languotais marškiniais, pasikūprinęs, išraiškingo judraus veido, sugniaužęs rankas *Bėda* sėdi prie stalo ir prisimena. Per visą filmą vingiuoja jo partizaniško gyvenimo gija: savotiškai linksma – priėmimas į partizanus, šviesi – tai meilė ir partizaniška santuoka, kova ir pagaliau partizanų šeimos naujagimis, suteikęs J. Kadžioniui ir jo Malvinai daug nerimo ir išsiskyrimo su sūnumi kartėlio. Šeima atsidūrė Sibire (*Bėdai* teko 25 metai lagerių, o jo Malvinai 17-ka...), vaikelį užaugino svetimi, ir tik po Stalino mirties tėvai partizano išvydo savo sūnų, gimusį ošiančius Lietuvos miškuos. J. Kadžionio gyvenimas – lyg apibendrinimas išties, kurią ištvėrė tūkstančiai partizanų ir tremtinių. „Sibiro tada bijota labiau negu mirties“ – nuskamba frazė viename iš pasakojimų.

Bežiūrint „Trispalvį“, man iš galvos neišėjo kitas filmas. Tai Vytauto Žalakevičiaus „Niekas nenorėjo mirti“. Išgarsintas visoje Sovietijoje ir vis dar nepamirštamas pademonstruoti laisvoje Lietuvoje, esą dėl talentingų aktorių ir aštraus vesterniško siužeto, per Lokių šeimos likimą rodant partizanų ir stribų kovą. Aišku, laimi stribai ir režisierius – su savo tiesa ir... sovietinio gyvenimo propaganda. Siužeto falšą pridengia talentingų aktorių, kurie Sovietų Sąjungoje vėliau tapo numylėtiniais, vaidyba. Filmo pabaigoje triumfuoja sovietinė ideologija. Nuostabu, kad tas filmas, kaip lietuvių kinematografo aukso fondas, demonstruojamas ir laisvoje Lietuvoje. Esą, kas buvo istorijoje, iš jos neiškirpsi... Bet kieno nurodymu vis pasirodo mūsų ekranuose tokie filmai kaip „Niekas nenorėjo mirti“ arba A. Žebriūno „Marš marš trata ta“? Kas nori mus apkvailinti ar perkeisti dabartinio jaunimo sąmonę? Ar tik dėl aktorių, kurie tapo Sovietijos kino nomenklatūrininkų numylėtiniais, pelnę aukščiausias sovietų kino premijas?

Tad man, vyresnės kartos inteligentijos atstovei, labai džiugu, kad pagaliau į Lietuvos kinematografiją sugrįžta neiškraipyta tiesa apie pokario partizanų kovas. Grįžta per jaunąją kartą, šiuo atveju per režisierį Vytautą V. Landsbergį, jo padėjėją režisierę Agnę Marcinkevičiūtę, kuri atkreipė kino žiūrovų dėmesį pernai ekranuose pasirodžiusiu filmu „Vardas tamsoje“ (pagal rašytojos Renatos Šerelytės romaną). Per visą filmo kūrėjų grupę – operatorius Saulių Lukoševičių, Kristiną Sereikaitę bei jų kolegas, nuostabius atlikėjus Martyną Levickį ir Ievą Narkutę, išgavusius šviesų akordą visai filmo atmosferai (*Kas atvers vartus žalio vario?* – klausia Ieva. – *Mes atversim vartus žalio vario...* – atsako Miškas...)

P.S. Praėjusiam „Draugo“ kultūrinio priedo vedamajame perskaičiau Petro Mendeikos mintis, verčiančias susimąstyti: *Naudodami vadinamąsias „minkštąsias galias“, jie šaltąjį karą pavertė minkštųjų galių karu, kai svarbiausias tikslas – sunaikinti tautų dvasines vertybes. Naudodamiesi piniginiiais svertais ir čia pasilikusių kolaborantų bei pinigų dievinančių pagalba, jie vis labiau užtvindė mūsų privačių TV kanalų eterį rusiškos gyvenenos propagavimu, subsidijuoją savo estrados ir teatro žvaigždžių masinius pasirodymus Lietuvoje, atakuoją net vaikus, kurdami ir pusvelčiui pardavinėdami pas mus melagingu istorijos traktavimo pagrindu kuriamas kompiuterinių žaidimų kasetes, rusų kalba įgarsintus filmukus vaikams ir jaunimui. Jau nekalbant apie tai, kad išdrįsta paviešinti mūsų užsienio diplomatų slaptus tarpusavio pokalbius, tarsi pasakydami, kad jie viską žino, kad valdo situaciją mūsų šalyje.*